

Robert Marston SPEIGHT (15 Ekim 1924-19 Ocak 2011)

86 yaşındayken 19 Ocak 2011 çarşamba günü Cromwell'deki (Connecticut) evinde vefat eden Dr. Robert Marston Speight, Hristiyan-Müslüman ilişkilerinde Amerika Birleşik Devletleri'nin en iyi bilinen uzmanlarından. Elizabeth (Francis) Speight'in 60 yıllık eşi; Robert ve Neva (Wright) Speight'in oğlu olan Marston'ın cenaze töreni, 29 Ocak Cumartesi, sabah 11'de Middletown Connecticut'da, İlk Birleşik Metodist Kilisesi'nde gerçekleşti.

15 Ekim 1924'te Teksas Littlefield'de dünyaya gelen Dr. Speight, II. Dünya Savaşı'nda Amerika Birleşik Devletleri Deniz Kuvvetleri'nde görev yaptıktan sonra Baylor Üniversitesi'nden mezun oldu. 1963'te Hartford Ruhban Okulu'nda (Hartford Seminary) master derecesini, 1970'te de doktorasını dinler tarihi alanında tamamlayan Dr. Speight, Birleşik Metodist Kilisesi'ne (United Methodist Church) bağlı olarak Kuzey Afrika'da on üç yılı eşi ile birlikte olmak üzere 28 yıl boyunca misyonerlik yapmış ve başpapaz olarak görev almıştır.

1979'dan 1992'ye kadar Mesih Kilisesi'ne (Churches of Christ) bağlı Ulusal Kiliseler Konseyi'nin Hristiyan-Müslüman İlişkileri Departmanı'nda (Office on Christian-Muslim Relations of the National Council of Churches) yöneticilik yaptı. 1988'e kadar eş başkan olarak hizmet verip sonrasında yönetici olarak çalıştı. Bu görevi süresince, ülkedeki Dünya Kiliseler Konseyi'nin himayesindeki diyaloglar dâhil olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Hristiyan ve Müslüman topluluklar arasındaki birçok çatışmayı hafifletmiştir. Dr. Speight son yıllarda Hartford Ruhban Okulu'nda farklı zamanlarda birçok kez ders verdi. Uzun yıllar boyunca, Hartford Ruhban Okulu'nun 60'dan daha fazla ülkeden aboneye ulaşan dünyaca ünlü akademik bülteni *Muslim World*'ün yayın

kurulunda yer aldı. Dr. Speight, hayatı boyunca Müslüman-Hıristiyan ilişkileri üzerine yaptığı çalışmalar sayesinde 2002'de Hartford Ruhban Okulu'nun Seçkin Mezunu seçildi.

Tanrı Birdir: İslam'ın Yolu (God Is One: The Way of Islam, 2. baskısı 2002'de yapıldı) da dâhil olmak üzere birçok kitap yazmış ve tercüme etmiştir. İlgili kitabın ikinci baskısı, Hartford Ruhban Okulu ve onun MacDonald Merkezi tarafından İslam ve Hıristiyan-Müslüman İlişkileri çalışmaları için yeni bir sözlük hazırlanıp Friendship Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Bu kısım, İslam dünyasının günümüzdeki gelişmeleri, problemleri ve Kuzey Amerika'daki Müslümanlar hakkında bilgi vermektedir. Doktora tezi olan *The Musnad of al-Tayalisi: A Study of Hadith as Oral Literature*, The Hartford Seminary Foundation, 1970'de basıldı. Diğer kitapları ise şunlar: *Christian-Muslim Relations: An Introduction for Christians in the United States of America* (1983); *Creating Interfaith Community* (by R. Marston Speight, Glory Dharmaraj, Jacob Dharmaraj, 2003); *House of Islam* (Kenneth Cragg, R. Marston Speight, 1969). Speight'in kaleme aldığı makalelerden bazıları ise şunlar: "The Will of Sa'd b. A. Waqqas: The Growth of a Tradition", *Der Islam*, C. L/2, 1973, ss. 249-267; "A Look at Variant Readings in the Hadith", *Der Islam*, LXXVII/1, Berlin, 2000, ss. 169-179, s. 175-176. Bu makalenin¹ çevirileri için bk. "Hadiste Rivayet Farklılıklarına Karşılaştırmalı Bir Bakış", çev. Abdulkadir Evgin, *KSIÜİD*, III/5, 2005, ss. 115-132; "Hadisteki Rivayet Farklılıklarına Bir Bakış", çev. Zışan Türcan, *SÜİFD*. XXX, 2010, ss. 293-304; "Narrative Structure in the Hadith", *JNES*, LIX/4, The Univ. Chicago 2000, ss. 265-271. Bu makalenin çevirisi için bk. "Hadislerde Rivayet Yapıları", çev. Aşır Örenç, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014/2, sayı: 33, s. 259-268; "Oral Tradations of the Prophet Muhammad: A Formulaic Approach", *Oral Tradation*, IV/1-2, 1989, ss. 27-37; "Some Formal Characteristic of the Musnad Type of Hadith Collection", *Arabica*, XLIX/3, Brill, Leiden 2002, ss. 376-382.

Hartford Ruhban Okulu kütüphanecisi Steven Blackburn, Dr. Speight hakkında şöyle diyor: "Onun cömertliği, bağışladığı birçok kitap ile bizi çevrelerken, Marston'un bir parçası daima burada kütüphanede bizimle olacak. Fakat bundan da önemlisi, Martson'un MacDonald Merkezi ve diğer yerlerdeki birçok öğrencisine, iş arkadaşlarına, arkadaşlarına gösterdiği arkadaşlık ve sevgi dolu ilgidir. Kendisini çok özleyeceğiz."

¹ "A Look at Variant Readings in the Hadith" isimli makalesinde Speight, Hemmâm b. Münebbih'in *as-Sahife*'sinde yer alan bazı rivayetleri Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim'in eserlerindeki rivayetlerle karşılaştırmış, bu karşılaştırmada rivayetlerin ana hatlarıyla korunmuş olduğunu fakat yapısal/biçimsel bazı değişimlerin görüldüğünü iddia etmiştir. Speight'in *es-Sahife*'de yer alan rivayetlerle daha sonraki döneme ait olan üç hadis eserinde yer alan hadislerin karşılaştırılmasından ortaya çıkardığı sonuçların özeti için bk. Ali Kuzudişli, *Rivayetlerde Sarmal Özellik*, İzmir: Tıbyan Yayıncılık, 2012, ss. 26-27.

Marston Speight, çalışmalarını rivayetlerin yapısal ve retorik özelliklerini ortaya çıkarmaya yoğunlaştırmıştır. Başlıca ilgi alanı hadis literatüründeki sözlü anlatımların doğasının incelenmesi olan Speight, doktora tezinde ve birçok dergide yayınlanan makalelerinde hadislerin çeşitli yönlerini incelemiş hatta son çalışmaları hadis literatürünün retorik analizi üzerinedir. Kendi ifadesine göre, Tayâlisî'nin *Müsned*'i üzerine yaptığı doktora çalışmasına² dayanan analizleri, onu hadis metinlerinin formları üzerine çalışmaya yönlendirmiştir.³

Batıda Kitâb-ı Mukaddes araştırmalarında geliştirilen bir metot olan form analizinin, İslâmî araştırmalarda bir yöntem olarak hadislere ilk defa Marston R. Speight tarafından uygulandığı belirtilmektedir. Speight, "The Will of Sa'd b. A. Waqqâs: The Growth of a Tradition/Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın Vasiyeti: Bir Hadisin Gelişimi" adlı makalesinde Peygamber hadisinin metninin varyantlarını karşılaştırarak yeniden inşâ etmeye çalışmıştır. Bu bir nevi metnin inşası şeklinde algılanabilir.⁴

Temelleri Goldziher tarafından atılan metne dayalı tarihlendirme, Schacht tarafından geliştirilmiş ve yöntem onun geliştirdiği şekilde daha sonraki oryantalistler üzerinde etkili olmuştur. Tarihlendirmesinde Schacht'ın tespit ettiği ilkelerin etkisi görülen oryantalistlerden birisi olan Marston Speight, "The Will of Sa'd b. A. Waqqâs: The Growth of A Tradition"⁵ adlı makalesinde yaptığı incelemeyi "form analizi" şeklinde nitelemektedir. Speight'in bu makalesi, metin merkezli tarihlendirme yönteminin şarkiyatçılarca uygulanmış en kayda değer örneklerindedir. Söz konusu makalede metnin içeriği ile ilgili değerlendirme-

² Speight, *The Musnad of al-Tayalisi: A Study of Hadith as Oral Literature*, The Hartford Seminary Foundation, 1970.

Speight, fikhî ve itikadî herhangi bir meseleyi izah veya ispat etme gayreti olmadığından dolayı *Müsned* türü kitapların metnin retorik keyfiyetine yönlendiğinden söz ederek bu tür kitapları, konu tasnifli kitaplardan ayırmıştır. Bk. Kuzudişli, *Rivayetlerde Sarmal Özellik*, s. 28.

³ Speight, "The Will of Sa'd b. A. Waqqas: The Growth a Tradition" *Der Islam*, L/2, 1973, ss. 249-267.

⁴ Speight'in ele aldığı bu rivâyet, İftikhar Zaman tarafından müstakil bir doktora tezinde çalışılmıştır. Bk. Zaman, *The Evolution of a Hadith: Transmission, Growth, and the Science of Rijal in a Hadith of Sa'd b. Abi Waqqas*, University of Chicago, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Chicago, 1991.

⁵ Hz. Peygamber'in, Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın malının üçte birinden fazlasını vasiyet etmesini yasakladığını aktaran hadisin muhtelif tarihleri olarak kabul ettiği ve karmaşıklıklarına göre (kurusurlu ve eksik olandan mükemmele doğru) sıraladığı on dokuz rivayeti tek tek incelemektedir. David S. Powers, vasiyetlerin üçte birle sınırlanmasını Emevîler'in malî çıkarlarının bir neticesi olduğunu iddia eden Schacht ve ilgili hadislere uyguladığı form analizi neticesinde Schacht'la aynı tarihe ulaşan Marston Speight'in aksine, söz konusu uygulamanın Hz. Peygamber tarafından Kur'an'daki ferâizle ilgili düzenlemelere dayanarak tesis edilmiş olabileceği sonucuna ulaşmıştır. Bk. David S. Powers, "The Will of Sa'd b. Abi Waqqas: A Reassessment", *Studia Islamica*, S. 58, 1983, ss. 33-53.

lerle birlikte biçimle ilgili mülâhazalar yan yana yer almakta, daha önce Goldziher veya Schacht'ta görülmeyen yeni kriterler ortaya çıkmaktadır. Goldziher ve Schacht'ta içeriğin ön plâna çıktığı görülürken, Speight'te ise metnin biçimsel özelliklerinin belirleyici olduğu görülmektedir.

Hadis metnlerinin içeriğini dikkate alarak tarihlendirme yapan Goldziher ve Schacht'ın aksine Marston Speight, biçimi incelemiş ve hadislerin biçimsel özelliklerini, hadislerin gelişmişliklerini veya gelişmemişliklerini tespit etmek amacıyla kullanmıştır. Speight'e göre ilk ağızdan yapılan direkt aktarımlar dolaylı aktarımlardan daha geç tarihlidir. Bu bağlamda soru-cevap formunun metnin geç tarihli oluşuna dolayısıyla daha fazla gelişmişlik sergilediğine işaret ettiği kanaatinde. Ona göre soru-cevap formu ile olaya doğal bir arka plân kazandırma amacı da güdülebilmektedir.

Kısa hadis metnlerinin uzun ve açıklayıcı olanlardan daha erken tarihli olduğu doğrultusundaki ön kabule sahip olan Speight, rivayetleri sıralarken iki kavramı sık sık kullanmaktadır. Bunlardan ilki olan "yatay gelişim"i, "yeni unsurların eklenmesi veya eski unsurların farklı yapılarda ve farklı içeriklerle tekrar şekillenmesi" diye tarif ederken, ikinci kavramı yani "dikey gelişimi" ise "aynı genel yapı ve bağlama sahip versiyonlar içindeki ufak farklılıklar" şeklinde açıklamaktadır. Ona göre gelişmişlik aynı zamanda daha karmaşık bir yapıyı da beraberinde getireceği için karmaşık bir yapı arz etmeyen ve kronolojik önceliğe sahip metinlerde insicam ön plâna çıkmaktadır. Speight'e göre biyografik detaylar da mevcut şartlarla ilgisi kalmadığı için herhangi bir gelişime tâbi olmamaktadır.

Speight'e göre sözlü kültürün ürünü olan ve yazıya geçtikten sonra bile bu özelliğini koruyan rivayetler, yapısal yönden basitten karmaşığa ve hatalı olandan mükemmelere doğru bir gelişim içindedir. O, bir rivayetin farklı versiyonları basit/hatalı olandan karmaşık/mükemmelere doğru sıralandığında her bir versiyonun hangi döneme ait olduğunun ortaya çıkarılabileceğini düşünmektedir.⁶ Hadislerin yapısal ve retorik yönden geliştirildikleri görüşünü desteklemek üzere, rivayetlerin başlangıçta, çokça ifade bozukluğu bulundurması nedeniyle dilciler tarafından kaynak görülmediğini; fakat sonraki dönemlerde hadisçilerin bozuk ifadeleri düzeltme çabaları sonucunda Arap dilinin kaynaklarından biri hâline geldiğini söylemektedir.⁷ Ayrıca Speight, rivayetlerin şekillenmesinde sahâbenin rolünü sorgulamakta ve rivayetlerin farklı şekillerde ortaya çıkmasında sahâbenin rolünün etkili olduğunu ifade etmektedir.⁸

⁶ Kuzudişli, *Rivayetlerde Sarmal Özellik*, s. 29.

⁷ Kuzudişli, *Rivayetlerde Sarmal Özellik*, s. 28.

⁸ Speight, "Some Formal Characteristics of the Musnad Type of Hadith Collection", *Arabica*, XLIX/3, Brill, Leiden 2002, ss. 376-382, 377.

Speight'in sıkça kullandığı yöntemlerden biri de bir rivayetin eski tarihli kaynaklarda yer alan versiyonları ile sonraki tarihlerde yazılmış kaynaklardaki versiyonları arasında karşılaştırmalar yapmaktır. Bununla birlikte o, yapısal ve retorik özellikleri tespit etmenin genel geçer yöntemlerini tartışmamış, bunun yerine yalnızca karşılaştırma yaptığı metinlere dikkat çekmekle yetinmiş, metinlerle onların ravileri arasındaki bağlantıyı, sistematik biçimde incelememiştir.⁹

Speight'in yöntemini kullanarak *Rivayetlerde Sarmal Özellik* kitabını kaleme alan Ali Kuzudişli, onun çalışmalarını analitik bulduğunu ifade etmektedir. Kuzudişli, RYA (Rivayetlerin yapısal analizi) sisteminde kullanılan bazı terimlerin ilhamının ise onun çalışmalarından elde edildiğini belirtmektedir.¹⁰

Dr. Rahile YILMAZ

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis, İSTANBUL

⁹ Kuzudişli, *Rivayetlerde Sarmal Özellik*, s. 30

¹⁰ Kuzudişli, *Rivayetlerde Sarmal Özellik*, s. 30.

Kaynakça: U.S. Social Security Death

<http://www.hartsem.edu/2011/02/marston-speight-86-passes-away/>

<http://journal.oraltradition.org/authors/show/294>

<http://www.legacy.com/obituaries/hartfordcourant/obituary.aspx?pid=148045493>

Kızıl, Fatma, *Oryantalistlerin Hadislerin Menşeiini Tespite Yönelik Yöntemleri*, Uludağ Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Hadis Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2005, Bursa, ss. 56-58, 78.

Kuzudişli, Ali, *Rivayetlerde Sarmal Özellik*, İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2012.

Yılmaz, Rahile, *Modern Hadis Tartışmaları Bağlamında Muvatta'daki Mürsel Rivâyetler*, MÜ Temel İslâm Bilimleri, Hadis, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2014, İstanbul, s. 63, 249.